

نوع مقاله: پژوهشی

ارزیابی ظرفیت نهادی شرکت‌های تعاونی روستایی در شهرستان ساری

خدیجه میرزایی خورشیدی^۱، محمد شریف شریف‌زاده^{۲*} و غلامحسین عبدالله‌زاده^۳

(دریافت: ۹۸/۰۳/۲۶؛ پذیرش: ۹۸/۰۹/۲۳)

چکیده

ظرفیت نهادی مؤلفه اساسی است که توانمندی تعاونی‌های روستایی را برای سازگاری با تغییرات محیطی و نیز پاسخگویی به نیازهای اعضا و مخاطبان خویش تعیین می‌کند. هدف این تحقیق، ارزیابی ظرفیت نهادی در شرکت‌های تعاونی روستایی در شهرستان ساری بود. این تحقیق کاربردی با استفاده از روش تحقیق پیمایشی به انجام رسید. جامعه آماری شامل اعضای ۱۴ تعاونی روستایی در شهرستان ساری بود (N=۱۸۸۱۲) که از بین آن‌ها ۲۳۰ نفر با استفاده از تکنیک نمونه‌گیری خوشه‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از یک پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسشنامه بر اساس دیدگاه گروهی از متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و پایایی بر مبنای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، برای مقیاس‌های مختلف بین ۰/۷۳ تا ۰/۹۲ بدست آمد. نتایج ارزیابی مؤلفه‌های ظرفیت نهادی در تعاونی‌ها نشان داد که مؤلفه توسعه دسترسی به منابع در سطح خیلی کم، مؤلفه‌های یادگیری و نوآوری نهادی و کیفیت نهادی در سطح کم، مؤلفه‌های اثربخشی و کارایی نهادی و ارتباطات و یکپارچگی نهادی در سطح متوسط قرار داشتند. طبق ماتریس همبستگی، رابطه مثبت و معنی‌داری بین مؤلفه‌های ظرفیت نهادی وجود داشت. نتایج تحلیل مسیر نشان داد اثربخشی و کارایی نهادی به‌طور مستقیم تحت تأثیر کیفیت نهادی، توسعه دسترسی به منابع، یادگیری و نوآوری نهادی، ارتباطات و یکپارچگی نهادی بود.

واژه‌های کلیدی: ظرفیت نهادی، کیفیت نهادی، اثربخشی و کارایی نهادی، شرکت‌های تعاونی روستایی، شهرستان ساری.

^۱ کارشناسی ارشد، ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

^۲ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

^۳ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

* نویسنده مسئول، پست الکترونیک: sharifsharifzadeh@gmail.com

تعاونی‌ها به‌عنوان بستر ساز مشارکت در عرصه‌های مختلف اقتصادی-اجتماعی، از عالی‌ترین مظاهر تجلی مردم‌سالاری محسوب می‌شوند (نوری و نوری‌پور، ۱۳۹۳). امروزه اشکال مختلف تعاونی‌ها یک اهرم قدرتمند اجتماعی-اقتصادی در عرصه توسعه روستایی کشور هستند (میردامادی و همکاران، ۱۳۹۳) که می‌توانند همگام با سیاست‌های دولت در بهبود شرایط زندگی، کار، تولید و ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردم مؤثر باشند (عطائی و ایزدی، ۱۳۹۴). در توسعه و رشد تعاونی‌ها، نه تنها باید به ساختار اجتماعی و طرح سازمانی، بلکه به بالا بردن سطح آگاهی عمومی، تغییر نگرش اعضا و ایجاد یک مجموعه‌ای کامل از ارزش‌ها و روش جدید توجه گردد (Subrahmanyam & Taimni, 1984). عملکرد تعاونی‌ها متأثر از عوامل مختلفی است. سازمان‌ها و تشکلهای مختلف از جمله تعاونی‌ها، در یک محیط نهادی فعالیت می‌کنند (قلی‌پور، ۱۳۸۴) و به‌منظور تثبیت سازمان و تعیین روابط و اختیارات، متوسل به وضع مقرراتی می‌شوند که در قالب قانون و اساسنامه، شرح وظایف و دستورالعمل، تدوین می‌گردد (اقتداری، ۱۳۷۵). مناسبات نهادی، سیاست‌ها، قواعد، مقررات و ساختارهای حاکم به میزان زیادی اثربخشی اقدامات توسعه را تعیین می‌کند. به تعبیر دیگر، اثربخشی، استمرار و پایداری اقدامات توسعه‌ای بیشتر به ظرفیت نهادی کارگزاران مختلف توسعه و جوامع محلی و نهادمندی پیوندها و مناسبات آن‌ها به صورتی هماهنگ، تعاملی و هم‌افزا وابسته است. ظرفیت نهادی به توانایی نهاد در اجرای وظایف آن مربوط می‌شود و یک قانون‌گذار داخلی برای اعضای گروه می‌باشد که باید در مراحل اجرایی به آن توجه نمایند (Turner, 2012)؛ و لازم است با بهره‌گیری از توانمندی‌های خود به‌سوی وضعیت مطلوب حرکت کنند (ایروانی، ۱۳۷۷). ظرفیت نهادی اغلب به‌عنوان مفهومی فازی دیده می‌شود. امروزه این مفهوم اغلب به‌صورت گسترده به توانمندی‌سازی، سرمایه اجتماعی و توانمند کردن محیط‌زیست و همچنین فرهنگ، ارزش‌ها و روابط فرهنگی که بر زندگی تأثیر می‌گذارد، اشاره دارد. ظرفیت‌سازی نهادی به‌عنوان یکی از سیاست‌های اصلی در فرآیند توسعه می‌باشد (کازمیان و همکاران، ۱۳۹۲). ظرفیت‌سازی نهادی در سه حوزه توسعه منابع انسانی، توسعه و تقویت ساختارهای درون‌سازمانی و روابط بین‌سازمانی و اصلاح و بهبود بسترهای قانونی و مقرراتی و ابزارهای سیاسی صورت می‌گیرد (Brown, 2008). ظرفیت‌سازی نهادی از فرآیندهای بنیادین و از پیش‌نیازهای اساسی برای پیشرفت در توسعه پایدار و دستیابی به اهداف آن است (آقاعلیخانی و برک‌پور، ۱۳۹۱).

بسیاری از بررسی‌های انجام شده در رابطه با شرکت‌های تعاونی روستایی، حاکی از آن است که با گذشت نیم قرن از تأسیس، نتوانسته‌اند نقشی که در قانون برای آن پیش‌بینی شده را ایفا نمایند و مشابه شرکت‌های تعاونی موفق در بسیاری کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، به نهادی نیرومند در جهت حل مسائل مبتلا به کشاورزان تبدیل گردند (نجفی، ۱۳۹۱). شواهد نشان می‌دهد که توسعه‌ی ظرفیت نهادی، فرآیند پیوسته است (Brinkerhoff & Goldsmith, 1990) و ناکامی شرکت‌های تعاونی در توسعه ظرفیت‌های سازمانی و شکل‌دهی یک محیط توانمندساز برای این منظور، موجب بروز شکافی گسترده بین توان بالقوه تأثیرگذاری و اثرات بالفعل آن‌ها شده است (Cox & Le, 2014; Chibanda et al., 2009). یکی از چالش‌های توسعه‌ی تعاونی‌ها که موضوعی نهادی است، به ناکامی آن‌ها در شبکه‌سازی با هدف هم‌افزایی صنفی و تقویت توان اثرگذاری بر دولت و بازار بر می‌گردد (کریم، ۱۳۹۴). در داخل کشور، مطالعات محدودی از منظر نهادی به بررسی تعاونی‌ها و سایر تشکلهای روستایی و کشاورزی پرداخته‌اند؛ این در حالی است که مطالعات اخیر نشان می‌دهد این تشکلهای برای ماندگاری و نیز سهیم شدن در پیشبرد پایداری، نیازمند توسعه ظرفیت‌های خود و همکاری با یکدیگر با تکیه بر مزیت‌های رقابتی خویش هستند (Ajates, 2019). از این‌رو، ارزیابی ظرفیت نهادی در شرکت‌های تعاونی روستایی می‌تواند به شناخت علمی‌تر در این خصوص و در نتیجه، به بهبود عملکرد تعاونی‌ها کمک نماید.

توسعه تعاونی‌ها نیازمند درک ظرفیت‌های این تشکلهای در ابعاد مختلف از جمله نهادی است (Kurimoto, 2004). توسعه ظرفیت نهادی مبتنی بر نوآوری و یادگیری جمعی، توسعه شبکه ارتباطات و پیوندهای نهادی برای پایداری و تاب‌آوری تعاونی‌ها ضروری است (Borda-Rodriguez & Vicari, 2014). توسعه ظرفیت‌های نهادی در همه تشکلهای سازمان‌ها از جمله تعاونی‌ها برای ارتقای اثربخشی و کارایی آن‌ها ضروری است و می‌تواند زمینه‌ساز حل بسیاری از مشکلاتی باشد که اکنون این تشکلهای از جنبه ساختاری و نهادی با آن‌ها روبرو هستند (سعدی، ۱۳۸۶؛ پهلوانی و همکاران، ۱۳۸۷؛ اوحدی و

کورکی‌نژاد، ۱۳۹۴). بدین منظور، این تحقیق در همین راستا و با هدف ارزیابی ظرفیت نهادی در شرکت‌های تعاونی روستایی در شهرستان ساری اجرا گردید.

به لحاظ مبانی نظری و پیشینه تحقیق، مطالعه نهادی در رشته‌های علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و اقتصاد در مقایسه با نظریه‌ی سازمان، قدمت بیشتری دارد. از همین رو، می‌توان به نظریه‌پردازان متعددی از جمله: اقتصاددانان نهادگرا: ویبلن (Veblen)، کومنز (Commons)، گالبرایت (Galbraith)، میشل (Mitchell)، کووز (Coase)، سایمون (Simon)، نورث (North) و اشمولر (Schmoller)؛ نهادگرایان علوم سیاسی: وولسی (Woolsey)، مارچ و السن (March & Olsen)، ویلسون (Wilson)؛ جامعه‌شناسان نهادگرا: دورکیم (Durkheim)، اسپنسر (Spencer)، مارکس (Marx) (نقش نهادها در شکل‌دهی به کنش انسان) کولی و مید (Cooley & Mead) (نظریه‌های نهادی در سطح خرد)، پارسونز (Parsons) (محیط و نظریه‌ی عمل اجتماعی)، سلزنیک (Selznick) (زیربنای فکری نهادگرایی قدیم در نظریه سازمان)، مایر و روان (Mayer & Rowan)، پاول و دیمجیو (Powel & DiMaggio)، برگر و لاکمن (Berger & Luckmann) (پایه‌گذاری سازمان نهادگرایی جدید در نظریه‌ی سازمان - ساخت اجتماعی واقعیت) اشاره کرد (قلی‌پور، ۱۳۸۴). توجه به ارتباط میان توسعه و نهادها قدمتی به اندازه علم اقتصاد دارد و حتی در آثار آدام اسمیت نیز می‌توان اشاره به اهمیت نهادها را مشاهده کرد (مؤمنی و نیکونستی، ۱۳۹۶)؛ اما اجماع عمومی درباره اهمیت نهادها در توسعه در خلال سال‌های اخیر به حدی بوده است که دهه اول قرن بیست و یکم را به حق می‌توان دوران تسلط اندیشه نهادی بر مباحث توسعه دانست. در خلال سال‌های اخیر حتی سازمان‌های پیشگام رویکرد نئوکلاسیکی مانند بانک جهانی به این مسأله اذعان کردند که دلیل شکست برنامه‌های توسعه در بسیاری از نقاط جهان بی‌توجهی به نهادها بوده است (World Bank, 2005).

در بین صاحب‌نظران، کارهای نورث (North, 1990) در حوزه نهادی پررنگ‌تر بوده است. نورث با تمایز قائل شدن بین سازمان‌ها و نهادها، سازمان‌ها را به بازیگران و نهادها را به قوانین بازی تشبیه می‌کند. نهادها می‌توانند به صورت رسمی، مانند قوانین سیاسی، اقتصادی و قوانین قراردادهای (تعاملات) و یا غیررسمی، مانند رفتار، نگرش‌ها، ارزش‌ها، هنجارهای رفتاری و قراردادهای و به طور خلاصه، فرهنگ یک جامعه را تعیین کنند. بر اساس نظریه‌ی نورث، نهادهای رسمی وابسته به نهادهای غیررسمی هستند، به این معنا که آن‌ها به صورت پیش‌بینی شده از ساختار تعاملات جامعه هم‌راستا با ارزش‌ها و دستورالعمل‌های فرهنگی که نهادهای رسمی را تشکیل می‌دهد، استفاده می‌کنند. درحالی که پیکره‌ی حکومت می‌توانند به صورت تدریجی و غیرمستقیم بر نهادهای رسمی جامعه تأثیر بگذارد، نهادهای غیررسمی کم‌تر قابل لمس هستند و به طور معمول خارج از تأثیر مستقیم سیاست‌های عمومی می‌باشند. به طور کلی عوامل نهادی رسمی عواملی هستند که به صورت رسمی تدوین می‌شوند و نظام اجرای مصوب از قوانین در یک انجمن، جامعه و یا ملت هستند و شامل نهادهای تنظیمی مانند قوانین اقتصادی سیاسی می‌باشند و عوامل نهادی غیررسمی عواملی هستند که به طور معمول با فرایند اجتماعی شدن به دست می‌آیند و شامل نهادهای ادراکی و هیجان مانند هنجارها، ارزش‌ها و نگرش‌ها می‌شوند (آراستی و همکاران، ۱۳۹۱).

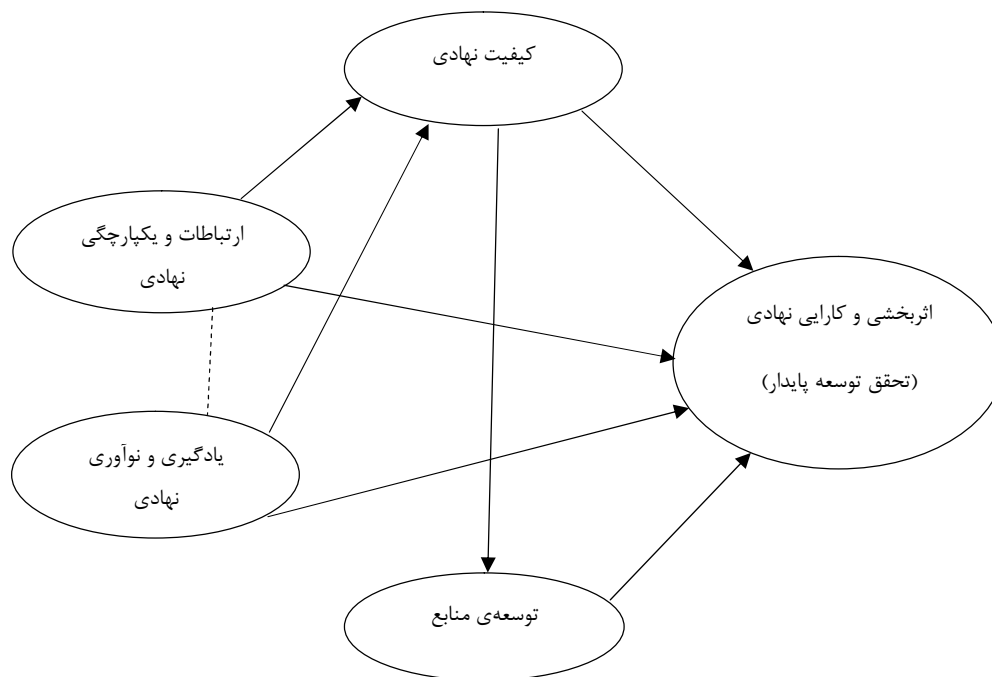
بازیگران اجتماعی به طور معمول در یک چارچوب نهادی و با یک کیفیت نهادی معین فعالیت می‌کنند. منظور از چهارچوب نهادی چهارچوبی است که نحوه استقرار نهادها را مشخص می‌کند و منظور از کیفیت نهادی، طرز عمل نهادها در زمینه‌ی خلق رشد اقتصادی و دستیابی به اهداف دیگر است (مؤمنی و صمدیان، ۱۳۹۲). کیفیت محیط نهادی به توانایی این هنجارهای رسمی و غیررسمی در تنظیم تعاملات افراد و بهبود عملکرد اجتماعی اطلاق دارد (رضازاده کارسالاری و رحیمیان بوگر، ۱۳۹۴). کیفیت نهادی نامناسب منجر به تضعیف بازارهای مالی شده و به دنبال آن رشد اقتصادی را مختل می‌کند (خداپرست مشهدی و همکاران، ۱۳۹۵). توسعه‌ی کیفیت نهادی بخشی از فرآیند توسعه ظرفیت نهادی است. نهادسازی یا ظرفیت‌سازی که به‌وسیله‌ی نهادها و سازمان محلی راهبری می‌شود، مسیری برای ارتقای فرصت‌های مشارکت عمومی و دستیابی به نتایج موفق برای توسعه‌ی پایدار فراهم می‌سازد (اقاعلیخانی و برک‌پور، ۱۳۹۱). توسعه‌ی ظرفیت نهادی به‌عنوان یکی از سیاست‌های اصلی در فرایند توسعه مطرح شده است (کازمیان و همکاران، ۱۳۹۲). ظرفیت‌سازی در نائل آمدن به تغییرات پایداری که تأثیرات ماندگاری دارند، بسیار کلیدی است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۳). ظرفیت‌سازی نهادی نوعی بازمهندسی با رویکردی نوین مبتنی بر نظام ارزشی حاکم بر جامعه است که نقش‌آفرینی تمام ذینفعان در فرآیند تصمیم‌گیری راهبردی را تأمین می‌کند (ابروانی، ۱۳۷۷). ظرفیت‌سازی نهادی اصطلاحی است که برای به تحرک واداشتن تغییر نهادی

مورد حمایت قرار گرفته است و چنین استدلال می‌شود که این مفهوم به صورت بنیادی نیازهای توسعه را بازگو می‌کند (Brown, 2008). از شاکله‌های بنیادین ظرفیت‌سازی نهادی، ارتباطات و اطلاعات است تا با ایجاد سازوکارهایی مبتنی بر توانمندی‌های مردمی و منطبق با نظام ارزشی، در نهایت منجر به یک نظام نهادی گردد. ارتباطات در سطوح بین فردی، سازمانی و بین‌سازمانی لازمه ادامه بقا در محیط است چرا که مسیرهای ارتباطاتی به‌سان رگ‌های بدن که عهده‌دار رساندن خون به تمامی سلول‌ها هستند وظیفه مهم جابجایی اطلاعات را بر عهده دارند به گونه‌ای که در طی این مسیر، اطلاعات صحیح، دقیق و مرتبط در زمان مناسب به افراد ذیصلاح رسانده شود. مهم‌ترین ویژگی ظرفیت‌سازی نهادی ایجاد ساختاری انطباق‌پذیر با بعد ارزشی بسیار قوی است که با اعضای خود پیوند مستحکمی دارد تا در پرتو آن، هم‌راستایی منافع بین تمامی ذینفعان کلیدی فراهم گردد (ایروانی، ۱۳۷۷). ظرفیت نهادی صرفاً به معنی تعداد و تراکم نهادها در درون یک منطقه نیست بلکه بر قوت و توانایی، کیفیت و چگونگی تعاملات آن‌ها با هم اشاره دارد (لاله‌پور، ۱۳۹۶). از منظر وبر، ظرفیت نهادی از ابعاد بوروکراسی شامل تقسیم کار، قوانین و سیاست‌ها، حقوق مالکیت، سلسله مراتب سازمانی و جایگاه شغلی تشکیل شده است (Barman & MacIndoe, 2012). براون اظهار می‌دارد که ظرفیت‌سازی نهادی در سه حوزه توسعه منابع انسانی، توسعه و تقویت ساختارهای درون‌سازمانی و روابط بین‌سازمانی و اصلاح و بهبود بسترهای قانونی و مقرراتی و ابزارهای سیاستی برای توانمند ساختن سازمان‌ها و نهادها صورت گرفته است (Brown, 2008). ارزیابی ظرفیت نهادی می‌تواند به ارائه یک ابزار یادگیری برای نهادی خودآگاه و یا به‌عنوان سکوی پرتابی برای افزایش ظرفیت باشد (Vansant, 2013). در تحقیقات کاظمیان و همکاران (۱۳۹۱، ۱۳۹۲) ظرفیت‌ها عمدتاً شامل طیفی از مؤلفه‌ها در سطح فردی، سازمانی و نهادی است و برحسب ۵ مؤلفه توانایی نهادی، یکپارچه بودن نهادها، دانش، یادگیری و ترتیبات قانونی مناسب تعریف شده است. از دیگر مطالعات صورت گرفته می‌توان به تحقیق عیسی‌زاده و احمدزاده (۱۳۸۸) با موضوع اثر عوامل نهادی بر رشد اقتصادی با تأکید بر نهادهای حاکمیتی اشاره نمود. این تحقیق نشان می‌دهد که اثر نهادهای عمومی چون حاکمیت قانون، ثبات سیاسی، کنترل فساد، کیفیت بوروکراسی و اثربخشی دولت بر رشد اقتصادی مثبت و معنادار بوده است. مداح (۱۳۸۹) در تبیین اثر کیفیت نهادی بر فساد اقتصادی به این نتیجه رسید که ارتباط غیر مستقیمی میان کیفیت نهادی با فساد اقتصادی وجود دارد به طوری که با بهبود کیفیت نهادی، فساد اقتصادی کاهش یافته است. همچنین بهبود کیفیت نهادی، بر تولید و عملکرد اثر مثبت داشته است. نتایج تحقیق نوربخش و توکلی (۱۳۸۹) با عنوان نقش رهبری مناسب در ارتقای یادگیری در شرکت‌های تعاونی تولیدی شهر تهران حاکی از آن است، وجود رهبری مناسب می‌تواند موجب ارتقای یادگیری فردی و سازمانی گردد؛ بنابراین، مدیران شرکت‌های تعاونی می‌توانند از طریق طراحی ایده‌های ناظر بر اهداف و ارزش‌های اساسی شرکت، طراحی سیاست‌ها، راهبردها و ساختارهای مناسب، استفاده از شیوه‌های نوین برای آموزش اعضاء و غیره به‌منظور ارتقا و بهبود یادگیری در شرکت‌گام‌های بلندی بردارند. آراستی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی نقش محیط در پیدایش فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی اجتماعی با رویکرد نهادی و با دیدگاه نورث بررسی نمودند و عوامل نهادی تأثیرگذار بر پیدایش فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی اجتماعی با استفاده از روش تحقیق کیفی در دو دسته‌ی عوامل نهادی رسمی و غیررسمی شناسایی شدند. تحقیق رفیعیان و همکاران (۱۳۹۳) با عنوان ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به مثابه‌ی رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی نشان داد که این رویکرد تأثیر قابل توجهی بر توانمندسازی افراد و گروه‌ها از طریق مشارکت و درگیر نمودن ذی‌نفعان به‌وسیله‌ی پذیرش برنامه‌های مشخص در اجتماعات محلی، ارتقای مهارت و دانش و بسیج منابع به‌منظور رفع نیازهای مربوط به اجتماعات محلی بر جای می‌گذارد. تحقیق شاکری و همکاران (۱۳۹۴) درباره کیفیت نهادی و رابطه آن با رشد اقتصادی نشان داد کیفیت بوروکراسی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری با رشد دارد. تحقیق رضازاده کارسالاری و رحیمیان بوگر (۱۳۹۴) نیز به یافته‌های مشابهی منجر شده است. یافته‌های تحقیق شریف‌زادگان و ملک‌پوراصل (۱۳۹۴)، با موضوع رویکرد نهادی به برنامه‌ریزی توسعه درون‌زای منطقه‌ای، بیانگر آن است که به‌کارگیری رهیافت نهادی در برنامه‌ریزی دستیابی به توسعه درون‌زا، سبب گسترش تعامل‌های دولت و افراد، روابط علی پایین به بالا، نظارت و کنترل مردم بر تصمیم‌های دولت می‌شود و رهیافت یکپارچه‌ای در ارتباط با توسعه منطقه‌ای شکل می‌گیرد و این همان هدفی است که در نهایت توسعه‌ی درون‌زا در پی دستیابی به آن است. یافته‌های تحقیق خداپرست مشهدی و همکاران (۱۳۹۵)، با موضوع بررسی نقش کیفیت نهادی بر توسعه مالی حاکی از این است که بهبود کیفیت نهادی، شرط لازم و ضروری برای ارتقاء توسعه مالی است و این خود در گرو بهبود وضعیت حکمرانی است.

تحقیق مؤمنی و همکاران (۱۳۹۵) با موضوع ترتیبات نهادی و توسعه‌ی همه جانبه، نشان داد توجه به نوآوری‌های نهادی، می‌تواند علاوه بر تأثیر مستقیم بر دستیابی به توسعه پایدار از طریق تأثیرگذاری بر سایر متغیرهای مهمی چون توسعه‌ی فناوری نیز به‌طور غیرمستقیم، فرایند توسعه پایدار را تسهیل نماید. همچنین جهت دستیابی به مزیت رقابتی پایدار، گزینه‌های استراتژیک که راه‌حلی‌هایی چون اصلاحات ترتیبات نهادی موجود و ایجاد نهادهای جدید، ترکیب یا حذف نهادهای ناکارآمد را پیشنهاد می‌کنند، می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشند. در نتیجه تحقیق لاله‌پور (۱۳۹۶)، با موضوع ظرفیت نهادی- مدیریتی فضاهای شهری در ارتباط با مشارکت شهروندان، مشخص شده که بین اقدام به مشارکت و مؤلفه‌های نهادی و مدیریتی دخیل در مشارکت، رابطه وجود دارد. نتایج تحقیق مرادی و همکاران (۱۳۹۶) با هدف سنجش تأثیر عوامل نهادی بر نرخ کارآفرینی بین‌المللی در کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد بعد نهاد هدایت‌گر بر نرخ کارآفرینی بین‌المللی در کشورهای در حال توسعه تأثیر مثبت دارد. یافته‌های تحقیق مؤمنی و نیکونستی (۱۳۹۶) با عنوان رویکرد نهادی به توسعه و دلالت‌های آن برای ایران با استفاده از روش آماری و توصیفی نشان داد که ایجاد ساختار نهادی مردم‌سالار و مشارکتی، لازمه‌ی اجرای سیاست‌های اقتصادی درست است. ارزیابی تطبیقی پایداری کسب‌وکارهای کارآفرینانه‌ی کشاورزی و نظام‌های متعارف تولید کشاورزی در استان گلستان با در نظر گرفتن معیارهای چندگانه شامل: (۱) ظرفیت همسازی اکولوژیکی؛ (۲) ظرفیت ارزش‌افزوده اقتصادی؛ (۳) ظرفیت مدیریتی سازگار شونده؛ و (۴) ظرفیت همگرایی اجتماعی؛ حاکی از این است که بهره‌برداری‌های تعاونی پس از کسب‌وکارهای کشاورزی نسبت به بهره‌برداری‌های خانوادگی و کشاورزی تجاری از ظرفیت پایداری بیشتری برخوردارند (شریف‌زاده و عبدالله‌زاده، ۱۳۹۶).

با محوریت قرار دادن تحقیقات کاظمیان و همکاران (۱۳۹۱؛ ۱۳۹۲) که با الهام از تحقیقات هلی (Healey, 1998)، گیبس و همکاران (Gibbs et al., 2001) و هنری و پینچ (Henry & Pinch, 2001) به ارائه‌ی چارچوبی برای ارزیابی ظرفیت نهادی پرداخته‌اند و نیز با در نظر گرفتن پژوهش‌های اسکات (Scott, 2014) در تعریف ظرفیت نهادی و تقویت این ظرفیت از طریق بهبود کیفیت شبکه‌های ارتباطی محلی و مبادله ارتباطات در اقتصاد محلی در مناطق روستایی شمال ایرلند؛ پایتختی اسکویی و همکاران (۱۳۹۰) درباره تأثیر عوامل نهادی (شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت نهادی) بر شاخص توسعه؛ بهبودی و همکاران (۱۳۹۰) در زمینه‌ی کیفیت نهادی و عناصر شاکله آن؛ پنگ و همکاران (Peng et al., 2014) در زمینه‌ی ظرفیت نهادی در برنامه‌ریزی محلی روستایی در ژاپن؛ و پولک (Polk, 2011) در زمینه‌ی ظرفیت‌سازی نهادی و سیاست‌گذاری برای پیشبرد توسعه پایدار الگوی نظری تحقیق مشتمل بر پنج مؤلفه توانایی نهادی (Institutional Ability)، یکپارچه بودن نهادها (Intergrated Institutions)، دانش (Knowledge)، یادگیری (Learning) و ترتیبات قانونی مناسب (Arrangement and Appropriate Legal) برای بازنمایی مفهومی ظرفیت نهادی در تعاونی‌ها ترسیم شده است. بر اساس این پژوهش‌ها، ظرفیت نهادی شامل طیفی از مؤلفه‌ها در سطح فردی، سازمانی و نهادی است. در این بین، توسعه منابع مادی و غیرمادی به شیوه‌ای قابل دسترس، از جمله نهاده‌ها و خدمات مورد نیاز اعضا برای تحقق کارکردهای مورد انتظار از تعاونی‌ها، عاملی تعیین‌کننده برای دستیابی این شکل‌ها به وضعیت مانا و پایدار (اثربخشی و کارایی نهادی) است. در این بین، توسعه منابع خود متأثر از کیفیت نهادی است که نشانگر مطلوبیت امر قانون‌گذاری و برنامه‌ریزی در تعاونی برای برقراری نظم، بهبود گردش امور و نیز توان مدیریتی برای قانون‌مداری، برقراری ارتباطات و تسهیل دسترسی عادلانه همه اعضا به منابع و منافع مقرر است. کیفیت نهادی علاوه بر اینکه بر توسعه منابع اثر می‌گذارد به‌طور مستقیم بر کارآمدی و اثربخشی تعاونی‌ها (پایداری نهادی) نیز تأثیرگذار است. از سوی دیگر، کیفیت نهادی متأثر از برقراری ارتباطات بین گروه‌های هدف و یکپارچه‌سازی اعضا و دست‌اندرکاران تعاونی و نیز تسهیل تبادل تجربه و تسهیم دانش و اطلاعات در قالب یک جریان یادگیری تعاملی و پیوسته بین اعضا و دست‌اندرکاران و شرکای تعاونی (ارتباطات و یکپارچگی) با هدف پیشبرد تغییرات سازنده و متوازن و نوآوری در انجام امور (یادگیری و نوآوری) است. البته، این دو مؤلفه علاوه بر تأثیرگذاری بر کیفیت نهادی، به‌طور مستقیم هم بر بهره‌برداری پایدار از منابع به شیوه‌ی کارآمد در راستای دستیابی به اهداف مورد انتظار از تعاونی (اثربخشی و کارایی) که برای پایداری شرکت‌ها از جمله تعاونی‌ها ضروری است، اثر می‌گذارند (Kafouros & Aliyev, 2016)؛ بنابراین، با در نظر گرفتن این روابط منطقی، فرضیه‌های واقعی نشان‌دهنده روابط مستقیم بین متغیرهای اصلی الگوی تحقیق را می‌توان به شرح زیر برشمرد: (۱) توسعه منابع تأثیر معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی دارد؛ (۲) کیفیت نهادی تأثیر

معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی دارد؛ (۳) ارتباطات و یکپارچگی نهادی تأثیر معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی دارد؛ (۴) یادگیری و نوآوری نهادی تأثیر معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی دارد؛ (۵) کیفیت نهادی تأثیر معنی‌داری بر توسعه دارد؛ (۶) ارتباطات و یکپارچگی نهادی تأثیر معنی‌داری بر کیفیت نهادی دارد؛ و (۷) یادگیری و نوآوری نهادی تأثیر معنی‌داری بر کیفیت نهادی دارد (نگاره ۱).

نگاره ۱- الگوی مفهومی تحقیق

روش پژوهش

پژوهش حاضر از دیدگاه تحقیق، کمی، از جنبه هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیق میدانی است. همچنین از نظر میزان کنترل متغیرها، غیرآزمایشی، از نظر راهبردی، پیمایشی و از نظر زمانی با توجه به اینکه در یک مقطع زمانی خاص انجام می‌گیرد، تک مقطعی می‌باشد. در تحقیق حاضر، ابزار گردآوری داده‌ها و اندازه‌گیری متغیرها، یک پرسشنامه محقق ساخته بود که با توجه به چارچوب مفهومی و اهداف تحقیق تدوین شد. این پرسشنامه در چهار بخش اصلی تدوین شد: مشخصات فردی پاسخگویان مشتمل بر ۱۶ گویه، ارزیابی ظرفیت نهادی مشتمل بر ۳۰ گویه اندازه‌گیری شده در مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد و مشخصات تعاونی با ۲۰ گویه. تکمیل بخش آخر فقط توسط مدیرعامل تعاونی‌های مورد مطالعه صورت گرفت. گویه‌های نشانگر مؤلفه‌های ظرفیت نهادی از تحقیقات مرتبط (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۱؛ ۱۳۹۲؛ Kafouros & Aliyev, 2016) استخراج و برای ارتقای روایی محتوایی، با زمینه موضوع یعنی ساختار و کارکرد تعاونی‌ها تطبیق داده شدند.

شهرستان ساری دارای ۲۶ تعاونی روستایی است که در حال حاضر ۱۴ تعاونی فعال می‌باشند. شرکت تعاونی آبان در دهستان مذکور بخش مرکزی، تعاونی مهرگان در روستای جامخانه دهستان کوه‌دشت بخش مرکزی میاندو، تعاونی مالک اشتر در روستای تلمادره دهستان پشتکوه بخش چهاردانگه، تعاونی خرداد در روستای عالی کلا دهستان پشتکوه بخش چهاردانگه، تعاونی فردوسی در روستای اسفندان دهستان رودپی شمالی بخش مرکزی مورد پژوهش قرار گرفتند.

برای نمونه‌گیری به شیوه‌ی خوشه‌ای از بین ۱۴ تعاونی فعال، تعداد ۵ تعاونی از ۱۴ تعاونی فعال برحسب موقعیت جغرافیایی پنج‌گانه تعاونی‌ها، انتخاب شدند. لازم به ذکر است حجم جمعیت مورد مطالعه یا کل اعضای تعاونی‌های فعال (N=۱۸۸۱۲) و

حجم جامعه مورد مطالعه یا تعاونی‌های منتخب ($N=7163$) بوده است. نمونه‌گیری در تعاونی‌های برگزیده به صورت تصادفی انجام شد. برای تعیین حجم نمونه از جدول بارتلت (Bartlett *et al.*, 2001) استفاده شد؛ بنابراین، با حاشیه خطای $0/03$ و ضریب آلفای $0/05$ و $t=1/96$ ، حجم نمونه ($n=224$) تعیین شد. از آنجایی که احتمال برگشت پرسشنامه ناقص وجود داشت؛ بنابراین، در مرحله توزیع ۲۳۵ پرسشنامه توزیع شد. نهایتاً پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، در مجموع اطلاعات پرسشنامه ۲۳۰ نفر برای تحلیل نهایی مورد استفاده قرار گرفت (جدول ۱).

جدول ۱- پراکنش نمونه‌ها در تعاونی‌های روستایی و تعداد پرسشنامه توزیعی

نام تعاونی‌های روستایی	تعداد اعضای تعاونی (سهامدار)	تعداد پرسشنامه توزیعی
آبان	۱۵۲۰	۴۵
مالک اشتر	۱۰۴۲	۳۵
مهرگان	۷۸۰	۲۵
خرداد	۱۳۰۰	۵۰
فردوسی	۲۵۲۰	۷۵
کل	۷۱۶۲	۲۳۰

روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه تحقیق به شیوه پانل خبرگان (شامل اعضای هیأت علمی، کارشناسان و مدیران امور تعاونی) مورد بررسی و پس از اعمال اصلاحات و تأکید بر جنبه‌های لازم در حیطه تعاونی‌ها در راستای بخش‌های تحقیق پرسشنامه تأیید شد. به منظور محاسبه اعتبار پرسشنامه، با استفاده از نرم‌افزار SPSS ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های مختلف محاسبه گردید که در یک دامنه‌ی قابل قبول بین $0/73$ تا $0/92$ بین بخش‌های مختلف بدست آمد. محاسبات آماری این تحقیق در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی، به کمک نرم افزار SPSS₂₁ و Excel صورت گرفت.

برای طبقه‌بندی ظرفیت نهادی در تعاونی‌های روستایی مورد مطالعه، ابتدا از طریق محاسبه میانگین ردیفی گویه‌های مورد نظر متغیر ترکیبی به تفکیک مؤلفه‌های پنج‌گانه به دست آمده سپس از طریق فرمول مورس، مقدار عددی متغیر مورد نظر بین ۰ تا ۱ تعیین شد. سپس مقدار این متغیر به پنج طبقه خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد با فاصله طبقاتی $0/2$ تفکیک شد (عبداله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶).

$$\text{مقدار حداقل} - \text{مقدار واقعی} = \frac{\text{مقدار حداقل} - \text{مقدار حداکثر}}{\text{مقدار حداقل} - \text{مقدار حداکثر}} = \text{متغیر ترکیبی ظرفیت نهادی}$$

یافته‌ها و بحث

توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان: میانگین سنی اعضای تعاونی مورد مطالعه $43/86$ سال بدست آمد. کمترین و بیشترین سن پاسخگویان به ترتیب ۲۶ و ۸۷ سال بود. به لحاظ توزیع جنسیت و تأهل، $88/3$ درصد افراد پاسخگو مرد و $9/7$ درصد آن‌ها متأهل بودند. $90/9$ درصد از پاسخگویان در روستا و $9/1$ درصد در شهر سکونت داشتند. بیشتر پاسخگویان یعنی 47 درصد پاسخگویان دارای تحصیلات ابتدایی بودند. شغل اصلی $60/9$ درصد از پاسخگویان کشاورزی بود. میانگین سابقه فعالیت کشاورزی پاسخگویان (با کمینه و بیشینه ۱ و ۷۰ سال)، $28/08$ سال محاسبه شد. میانگین سابقه عضویت در تعاونی برای پاسخگویان (با کمینه و بیشینه ۱ و ۵۵ سال)، $17/6$ سال گزارش شد. به لحاظ نقش‌آفرینی در تعاونی، بیشتر پاسخگویان، $80/9$ درصد) عضو عادی تعاونی و $19/1$ درصد دارای سمت‌هایی مانند عضو هیأت مدیره، بازرس، مدیر عامل و حسابدار می‌باشند. به طور متوسط $1/19$ نفر از اعضای خانواده پاسخگویان، عضو شرکت تعاونی بودند. اکثر پاسخگویان ($79/1$ درصد) وابستگی فAMILI به مدیریت تعاونی نداشتند. حدود 7 درصد از پاسخگویان در تعاونی‌های دیگر نیز عضویت داشتند. بیشترین توزیع فراوانی در پاسخگویان به لحاظ سطح دسترسی به مدیریت تعاونی در سطح زیاد ($37/4$ درصد) و کمترین در سطح کم ($5/2$ درصد) ارزیابی شد. همچنین، پاسخگویان به طور متوسط $2/19$ بار در ماه به شرکت تعاونی مراجعه داشتند.

توصیف وضعیت ظرفیت نهادی در تعاونی‌های مورد مطالعه: گویه‌های نشانگر ظرفیت نهادی در جدول ۲ توصیف شده است. برحسب میانگین، از بین مؤلفه‌های مختلف، نشانگرهای: دسترسی به منابع؛ شناسایی و جذب روش‌ها و فناوری‌های جدید در امور تعاونی از مؤلفه یادگیری و نوآوری نهادی؛ برقراری ارتباط مؤثر با اجتماع محلی در حوزه فعالیت تعاونی از مؤلفه‌ی ارتباطات و یکپارچگی نهادی تعریف و پیگیری اهداف و برنامه‌های مشخص برای تعاونی از مؤلفه کیفیت تعاونی از مؤلفه اثربخشی و کارایی نهادی (تحقق توسعه‌ی پایدار) بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲- توصیف گویه‌های نشانگر ظرفیت نهادی در تعاونی‌های روستایی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌های نشانگر	مؤلفه
۲	۰/۶۸	۴/۴۵	توسعه‌ی فضای ساختمانی و زیرساخت فیزیکی و تجهیزات اداری	توسعه‌ی دسترسی به منابع
۱	۰/۶۰	۴/۶۷	دسترسی به راهنمایی‌های کارشناسی برای کارکنان و اعضاء	
۳	۰/۶۷	۴/۶۳	تأمین دسترسی و بهره‌مندی از نیروی کار شایسته	
۶	۰/۷۷	۴/۲۳	تأمین دسترسی به نهاده‌های مورد نیاز برای فعالیت اعضاء	
۴	۰/۶۹	۴/۵۰	جذب و تأمین اعتبارات مالی برای شرکت و اعضاء	
۵	۰/۷۵	۴/۴۴	تأمین و توسعه‌ی ماشین‌آلات و تجهیزات فنی مورد نیاز	
۷	۰/۸۹	۳/۹۵	توسعه‌ی زیرساخت‌های تولیدی/ خدماتی (کارگاه‌های تولیدی، تبدیلی و بسته‌بندی، پمپ بنزین، انبار و غیره)	
۲	۰/۷۹	۴/۶۴	توسعه‌ی خدمات‌رسانی از طریق عاملیت‌های سودآور	یادگیری و نوآوری نهادی
۱	۳/۷۶	۴/۷۷	شناسایی و جذب روش‌ها و فناوری‌های جدید در امور تعاونی	
۳	۲/۷۶	۴/۳۷	تشویق و حمایت از نوآوری و ابتکار اعضاء	
۴	۰/۸۳	۴/۳۰	بهره‌گیری از ابتکارات موفق سایر تعاونی‌ها و تشکل‌ها	
۲	۰/۶۹	۴/۵۰	شناسایی، تسهیم و بهره‌گیری از دانش تجربی اعضاء در امور	
۵	۴/۷۴	۴/۱۵	اطلاع‌رسانی شفاف و به‌موقع به اعضاء درباره ارکان و مقررات	
۶	۰/۸۸	۴/۰۶	اجرای طرح‌های اقتصادی کارآفرینانه به‌وسیله‌ی شرکت یا مشارکتی (در زمینه‌ی دام و طیور، آبیان، زنبورداری، قالی‌بافی و غیره)	ارتباطات و یکپارچگی نهادی
۴	۰/۷۳	۴/۵۶	برقراری ارتباط مؤثر تعاونی با سازمان‌های دولتی مرتبط	
۱	۰/۶۸	۴/۶۴	برقراری ارتباط مؤثر با اجتماع محلی در حوزه فعالیت تعاونی	
۳	۰/۷۰	۴/۵۹	هماهنگی با سایر تعاونی‌ها و تشکل‌های هم‌صنف	
۲	۰/۶۶	۴/۶۳	انجام تعهدات مقرر مالی	
۵	۰/۶۹	۴/۲۱	مدیریت اختلافات بین اعضاء	
۶	۰/۷۴	۴/۲۰	حمایت از اعضاء در مقابله با مشکلات بیرون شرکت	
۳	۰/۵۶	۴/۶۹	برقراری نظم و قانون در انجام امور تعاونی	
۹	۰/۶۰	۴/۶۱	تسهیل مشارکت همه جانبه‌ی اعضاء در امور تعاونی	
۲	۰/۶۱	۴/۷۱	برقراری جو مبتنی بر اعتماد در بین اعضاء و مدیریت تعاونی	
۷	۰/۵۶	۴/۶۴	برقراری توازن و تعادل بین اختیارات و مسئولیت‌های مدیریت	کیفیت تعاونی
۶	۰/۵۲	۴/۶۶	ثبات بخشی به مقررات و رویه‌های حاکم در مدیریت تعاونی	
۱	۰/۵۳	۴/۷۳	تعریف و پیگیری اهداف و برنامه‌های مشخص برای تعاونی	
۱۰	۰/۵۸	۴/۵۶	پایش و ارزشیابی مستند امور (حسابرسی دارایی‌ها، دفتر اندیکاتور، صدور کارت معامله، سند ثبتی برای املاک و غیره)	
۵	۰/۵۹	۴/۶۷	برخورداری مدیریت تعاونی از توان خبرگی لازم در تصمیم‌گیری	کیفیت تعاونی
۴	۰/۵۵	۴/۶۸	رعایت عدالت و پیشگیری از امتیاز ویژه (رانت) و سوء استفاده از منابع	
۸	۰/۵۸	۴/۶۳	در دسترس بودن مدیریت تعاونی برای پیگیری خواسته‌های اعضاء	

ادامه جدول ۲

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌های نشانگر	مؤلفه
۸	۰/۱۵۹	۴/۵۸	ارتقای حس مالکیت در بین اعضای تعاونی نسبت به منابع و دارایی‌های شرکت	اثر بخشی و کارایی نهادی (تحقق توسعه‌ی پایدار)
۱۳	۰/۷۳	۴/۴۰	ارتقای نام و نشان تعاونی (برندسازی)	
۷	۰/۶۴	۴/۶۳	کاهش هزینه‌های تولید و بهره‌وری پایدارتر از منابع و دارایی‌ها با نگاه بلندمدت	
۳	۰/۱۵۸	۴/۷۳	ارتقای انسجام گروهی با افزایش وفاداری اعضا	
۵	۰/۱۵۴	۴/۷۰	درآمدزایی بیشتر برای اعضا تعاونی	
۱۴	۰/۷۸	۴/۳۵	بهره‌برداری جمعی و یکپارچه از اراضی و سایر زیرساخت‌های تولید	
۲	۰/۶۹	۴/۷۵	کاهش وابستگی به منابع دولتی (خودانکایی)	
۱	۰/۱۵۴	۴/۷۶	رضایت‌مندی اعضا از مدیریت تعاونی از نظر اداره امور و کیفیت خدمات‌رسانی	
۶	۰/۶۳	۴/۶۸	افزایش ارزش دارایی‌های اعضا	
۱۲	۰/۷۱	۴/۴۷	بازیافت سنت‌های بومی و محلی در مشارکت	
۱۵	۰/۶۷	۴/۳۳	تسهیم خطرات و مدیریت مشترک ریسک	
۱۰	۰/۶۹	۴/۵۳	تنوع‌بخشی به معیشت اعضا	
۴	۰/۶۱	۴/۷۳	بهبود سطح رفاه و رضامندی از کیفیت زندگی	
۱۱	۰/۷۲	۴/۴۸	تسهیل دسترسی به بازار توأم با کاهش هزینه مبادلات بازاری برای اعضا	
۹	۰/۷۳	۴/۵۵	توسعه زنجیره تأمین کالا و خدمات در حوزه فعالیت تعاونی	

به‌منظور سطح‌بندی مؤلفه‌های ظرفیت نهادی از طبقه‌بندی پنج سطح تشریح شده در قسمت روش تحقیق استفاده شد (جدول ۳). بیشتر پاسخگویان، مؤلفه‌ی توسعه‌ی دسترسی به منابع (۳۸/۷۰ درصد) را در سطح خیلی کم، مؤلفه‌ی یادگیری و نوآوری نهادی را در سطح کم (۴۶/۹۶ درصد)، مؤلفه‌ی ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۳۲/۶۱ درصد) را در سطح متوسط، مؤلفه‌ی کیفیت نهادی را در سطح کم (۴۳/۴۸ درصد) و مؤلفه‌ی اثر بخشی و کارایی نهادی (تحقق توسعه‌ی پایدار) (۳۵/۶۵ درصد) را در سطح متوسط ارزیابی کردند.

جدول ۳- توصیف مؤلفه‌های ارزیابی ظرفیت نهادی

مؤلفه‌ها	سطوح	سطح طبقات	فراوانی	درصد
توسعه‌ی دسترسی به منابع	خیلی کم	۰/۲-۰	۸۹	۳۸/۷۰
	کم	۰/۴-۰/۲۱	۸۷	۳۷/۸۳
	متوسط	۰/۶۰-۰/۴۱	۲۹	۱۲/۶۱
	زیاد	۰/۸۰-۰/۶۱	۲۰	۸/۷۰
	خیلی زیاد	۱-۰/۸۱	۵	۲/۱۷
یادگیری و نوآوری نهادی	خیلی کم	۰/۲-۰	۱۸	۷/۸۳
	کم	۰/۴-۰/۲۱	۱۰۸	۴۶/۹۶
	متوسط	۰/۶۰-۰/۴۱	۸۵	۳۶/۹۶
	زیاد	۰/۸۰-۰/۶۱	۱۵	۶/۵۲
	خیلی زیاد	۱-۰/۸۱	۴	۱/۷۴
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	خیلی کم	۰/۲-۰	۴۷	۲۰/۴۳
	کم	۰/۴-۰/۲۱	۶۸	۲۹/۵۷
	متوسط	۰/۶۰-۰/۴۱	۷۵	۳۲/۶۱
	زیاد	۰/۸۰-۰/۶۱	۲۶	۱۱/۳۰
	خیلی زیاد	۱-۰/۸۱	۱۴	۶/۰۹

ادامه جدول ۳

مؤلفه‌ها	سطوح	سطح طبقات	فراوانی	درصد
بهره‌برداری نهادی	خیلی کم	۰/۲-۰	۱۹	۸/۲۶
	کم	۰/۴-۰/۲۱	۱۰۰	۴۳/۴۸
	متوسط	۰/۶۰-۰/۴۱	۶۸	۲۹/۵۷
	زیاد	۰/۸۰-۰/۶۱	۲۹	۱۲/۶۱
	خیلی زیاد	۱-۰/۸۱	۱۴	۶/۰۹
اثربخشی و کارایی نهادی	خیلی کم	۰/۲-۰	۲۵	۱۰/۸۷
	کم	۰/۴-۰/۲۱	۷۹	۳۴/۳۵
	متوسط	۰/۶۰-۰/۴۱	۸۲	۳۵/۶۵
	زیاد	۰/۸۰-۰/۶۱	۲۷	۱۱/۷۴
	خیلی زیاد	۱-۰/۸۱	۱۷	۷/۳۹

همبستگی بین مؤلفه‌های ظرفیت نهادی: با توجه به ماتریس همبستگی (جدول ۴) بین مؤلفه‌های پنج‌گانه ظرفیت نهادی یعنی توسعه دسترسی به منابع، یادگیری و نوآوری نهادی، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، کیفیت نهادی و اثربخشی و کارایی نهادی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت. بر اساس جدول ۴، بیشترین همبستگی بین مؤلفه‌های ارتباطات و یکپارچگی نهادی و کیفیت نهادی (۰/۶۶) وجود دارد. همچنین کمترین همبستگی بین مؤلفه‌های یادگیری و نوآوری نهادی و اثربخشی و کارایی نهادی (۰/۱۵) در سطح معنی‌داری (۰/۰۵) بدست آمد.

جدول ۴- ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های ظرفیت نهادی

متغیرها	نتیجه آزمون همبستگی	توسعه دسترسی به منابع	یادگیری و نوآوری نهادی	ارتباطات و یکپارچگی نهادی	کیفیت نهادی	اثربخشی و کارایی نهادی
توسعه دسترسی به منابع	ضریب همبستگی Sig	۱	۰/۳۸**	۰/۵۱**	۰/۵۶**	۰/۲۷**
یادگیری و نوآوری نهادی	ضریب همبستگی Sig		۱	۰/۴۰**	۰/۲۷**	۰/۱۵**
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	ضریب همبستگی Sig			۱	۰/۶۶**	۰/۳۸**
کیفیت نهادی	ضریب همبستگی Sig				۱	۰/۳۸**
اثربخشی و کارایی نهادی	ضریب همبستگی Sig					۱

نتایج تحلیل مسیر: بر اساس الگوی مفهومی تحقیق، برای بررسی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل مورد مطالعه بر متغیر وابسته نهایی (مؤلفه اثربخشی و کارایی نهادی) از تحلیل مسیر استفاده شد. ضریب مسیر که بیانگر مجموع تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم (ارزش Beta) متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نهایی می‌باشد، از طریق انجام تحلیل‌های رگرسیونی متوالی به دست آمد. در مرحله اول متغیر اثربخشی و کارایی نهادی به‌عنوان متغیر وابسته و در مراحل بعد به ترتیب کیفیت نهادی، توسعه منابع، یادگیری و نوآوری نهادی به‌عنوان متغیر وابسته لحاظ شدند. طبق جدول (۵)، مقدار ضریب تعیین برای متغیر وابسته اثربخشی و کارایی نهادی برابر با ۰/۱۸۶ می‌باشد که نشان می‌دهد ۱۸/۶ درصد تغییرات این متغیر توسط چهار متغیر مستقل مربوطه تبیین می‌گردند. با توجه به ستون بتا و سطح معنی‌داری، متغیرهای کیفیت نهادی (۰/۲۵۸)، توسعه منابع (۰/۰۲۲)، ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۰/۰۲۵) و یادگیری و نوآوری نهادی (۰/۲۵۲) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر متغیر وابسته اثربخشی و کارایی نهادی بودند. همچنین در خصوص متغیر وابسته کیفیت نهادی نیز با توجه به مقدار ضریب

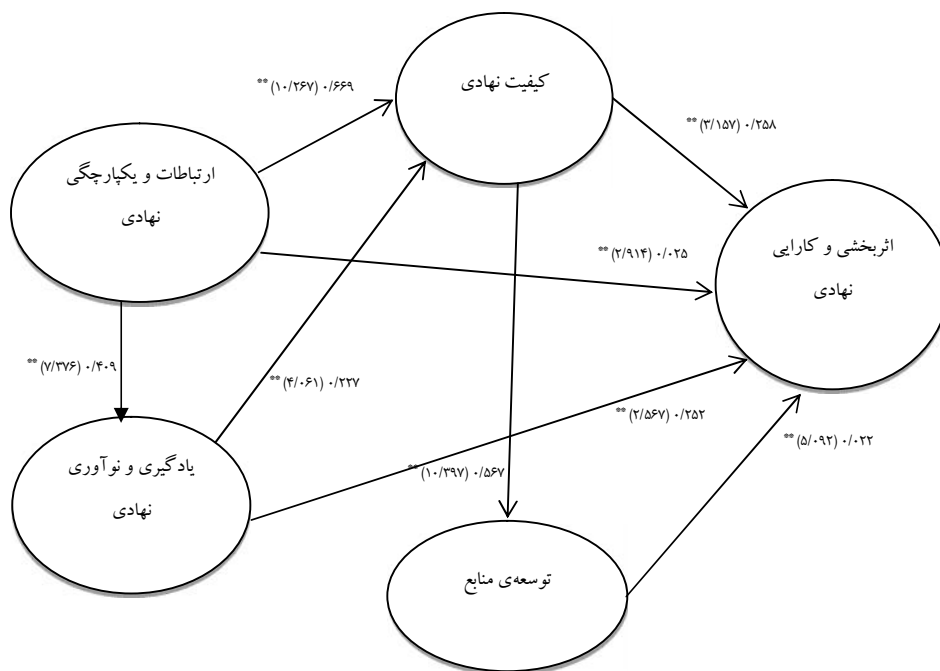
تعیین برابر ۰/۴۵۹ مشاهده شد که ۴۵/۹ درصد تغییرات این متغیر توسط دو متغیر مستقل مربوطه تبیین می‌گردند. با مشاهده سطوح معنی‌داری ضرایب بتا مشخص شد که متغیرهای ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۰/۶۶۹) و یادگیری و نوآوری نهادی (۰/۲۷۷) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر کیفیت نهادی هستند. ۳۲/۲ درصد تغییرات متغیر توسعه منابع توسط یک متغیر مستقل مربوطه تبیین گردید؛ به عبارت دیگر، متغیر کیفیت نهادی (۰/۵۶۷) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر توسعه منابع بود. همچنین ۱۶/۷ درصد تغییرات متغیر وابسته یادگیری و نوآوری نهادی توسط یک متغیر مستقل تبیین گردید. از این‌رو، متغیر ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۰/۴۰۹) تأثیر مثبت و معنی‌داری بر یادگیری و نوآوری نهادی داشت.

جدول ۵- تحلیل رگرسیونی متغیرها

متغیرها	B	خطای معیار	مقدار بتا	مقدار t	معنی‌داری
اثربخشی و کارایی نهادی					
کیفیت نهادی	۰/۲۸۹	۰/۱۲۵	۰/۲۵۸	۳/۱۵۷	۰/۰۰۰
توسعه منابع	۰/۴۸۲	۰/۰۸۲	۰/۰۲۲	۵/۰۹۲	۰/۰۰۰
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	۰/۲۵۲	۰/۰۷۲	۰/۰۲۵	۲/۹۱۴	۰/۰۰۰
یادگیری و نوآوری نهادی	۰/۲۳۷	۰/۱۲۷	۰/۲۵۲	۲/۵۶۷	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۵/۲۰۱	۰/۴۹۷		۸/۴۶۳	۰/۰۰۰
خلاصه مدل: $R^2 = 0.186$, F-value = 12.831, Sig. = 0.00					
کیفیت نهادی					
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	۰/۶۵۱	۰/۰۴۸	۰/۶۶۹	۱۰/۴۶۷	۰/۰۰۰
یادگیری و نوآوری نهادی	۰/۲۹۹	۰/۰۳۷	۰/۲۷۷	۴/۰۶۱	۰/۰۰۲
عرض از مبدأ	۴/۵۵۰	۰/۰۷۳		۱۲/۹۵۶	۰/۰۰۰
خلاصه مدل: $R^2 = 0.459$, F-value = 96.40, Sig. = 0.00					
توسعه منابع					
کیفیت نهادی	۰/۵۹۶	۰/۰۵۷	۰/۵۶۷	۱۰/۳۹۷	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۱/۳۳۹	۰/۲۱۹		۱۲/۱۱۴	۰/۰۰۰
خلاصه مدل: $R^2 = 0.322$, F-value = 108.09, Sig. = 0.00					
یادگیری و نوآوری نهادی					
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	۰/۲۳۵	۰/۰۳۵	۰/۴۰۹	۷/۳۷۶	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۲/۷۰۷	۰/۱۲۸		۱۱/۱۴۸	۰/۰۰۰
خلاصه مدل: $R^2 = 0.167$, F-value = 45.716, Sig. = 0.00					

طبق الگوی ترسیم شده در نگاره ۲، متغیرهای توسعه‌ی دسترسی به منابع، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، یادگیری و نوآوری نهادی و کیفیت نهادی تأثیر مستقیم و معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی داشتند؛ بنابراین می‌توان بیان داشت که بروز تغییرات در متغیرهای توسعه‌ی دسترسی به منابع، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، یادگیری و نوآوری نهادی، کیفیت نهادی بر اثربخشی و کارایی نهادی تأثیر می‌گذارد.

با توجه به یافته‌های مندرج در جدول ۶ (ستون مجموع تأثیرات)، بیشترین تأثیر بر اثربخشی و کارایی نهادی مربوط به ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۰/۴۵۵) بود. متغیرهای مستقل یادگیری و نوآوری نهادی با میزان تأثیر (۰/۳۱۳) در جایگاه دوم و کیفیت نهادی (۰/۲۷۰) در جایگاه سوم و توسعه‌ی منابع با میزان تأثیر (۰/۰۲۲) در رتبه چهارم قرار گرفتند. در واقع متغیرهای ارتباطات و یکپارچگی نهادی، یادگیری و نوآوری نهادی، کیفیت نهادی و توسعه‌ی منابع تأثیرات مستقیم و معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی داشتند. همچنین، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، یادگیری و نوآوری نهادی به‌طور غیر مستقیم به‌واسطه‌ی کیفیت نهادی و کیفیت نهادی نیز به‌طور غیر مستقیم به‌واسطه‌ی توسعه‌ی منابع، بر اثربخشی و کارایی نهادی تأثیرگذار بودند.

نگاره ۲- نتایج تحلیل مسیر مؤلفه‌های شاکله ظرفیت نهادی (مقدار بتا و مقدار t داخل پرانتز نشان داده شده)

جدول ۶- تأثیرات مؤلفه‌های شاکله ظرفیت نهادی

متغیر مستقل	اثرات غیر مستقیم	اثرات مستقیم	مجموع اثرات
کیفیت نهادی	۰/۰۱۲	۰/۲۵۸	۰/۲۷۰
یادگیری و نوآوری نهادی	۰/۰۶۱	۰/۲۵۲	۰/۳۱۳
ارتباطات و یکپارچگی نهادی	۰/۴۳۰	۰/۰۲۵	۰/۴۵۵
توسعه منابع	-	۰/۰۲۲	۰/۰۲۲
کل	-	-	۱/۰۶

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به اهمیت رویکرد نهادی به توسعه‌ی تعاونی‌ها و شناسایی ظرفیت نهادی این تشکل‌ها، این تحقیق با هدف ارزیابی ظرفیت نهادی در شرکت‌های تعاونی روستایی در شهرستان ساری به انجام رسید. با مرور مبانی نظری و پیشینه تحقیق، پنج مؤلفه‌ی توسعه‌ی دسترسی به منابع، یادگیری و نوآوری نهادی، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، کیفیت نهادی و اثربخشی و کارایی نهادی (تحقق توسعه‌ی پایدار) برای ظرفیت نهادی در نظر گرفته شد. یافته‌های تحقیق نشان داد از منظر بیشتر پاسخگویان، مؤلفه‌های توسعه‌ی دسترسی به منابع در سطح خیلی کم، مؤلفه‌های یادگیری و نوآوری نهادی و کیفیت نهادی در سطح کم، مؤلفه‌های اثربخشی و کارایی نهادی و ارتباطات و یکپارچگی نهادی در سطح متوسط قرار دارد.

نتایج همبستگی نشان داد بین توسعه‌ی دسترسی به منابع و یادگیری و نوآوری نهادی، ارتباطات و یکپارچگی نهادی، کیفیت نهادی، اثربخشی و کارایی نهادی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. مطالعات پیشین در حوزه نهادی نیز به یافته‌های کمابیش مشابهی دست‌یافته‌اند. برای نمونه، یافته‌های تحقیق مؤمنی و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهد نوآوری نهادی با توسعه‌ی پایدار رابطه مثبت و معنی‌دار دارد. همچنین، یافته این تحقیق مبنی بر رابطه بین کیفیت نهادی و ارتباطات و یکپارچگی نهادی و همچنین اثربخشی و کارایی نهادی با نتایج اسکات (Scott, 2014) همسویی دارد. اسکات بیان می‌دارد

تقویت ظرفیت نهادی جوامع روستایی از طریق بهبود کیفیت شبکه‌های ارتباطی محلی و مبادله ارتباطات در اقتصاد محلی ممکن است. همچنین نتایج این تحقیق مبنی بر ارتباط بین کیفیت نهادی و اثربخشی و کارایی نهادی با یافته‌های تحقیق پایتختی اسکویی و همکاران (۱۳۹۰) درباره‌ی تأثیر عوامل نهادی (شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت نهادی) بر شاخص توسعه دارد و نیز یافته‌های تحقیقات خداپرست مشهدی و همکاران (۱۳۹۵)، عیسی‌زاده و احمدزاده (۱۳۸۸)، رضازاده کارسالاری و رحیمیان بوگر (۱۳۹۴) و بهبودی و همکاران (۱۳۹۰) همسو است. تأثیرگذاری مؤلفه‌ی توسعه‌ی دسترسی منابع بر اثربخشی و کارایی نهادی تعاونی‌ها مستلزم توسعه‌ی فضای ساختمانی و زیرساخت فیزیکی و تجهیزات اداری، ارائه‌ی راهنمایی‌های کارشناسی و برای کارکنان و اعضاء، بهره‌گیری از نیروی کار شایسته، تأمین نهاده‌های مورد نیاز و اعتبارات برای اعضاء، تأمین و توسعه‌ی ماشین‌آلات و تجهیزات فنی، توسعه زیرساخت‌های تولیدی/خدماتی (کارگاه‌های تولیدی، تبدیلی و بسته‌بندی، پمپ بنزین، انبار و غیره) و توسعه خدمات‌رسانی از طریق عاملیت‌های سودآور است.

یافته‌های حاصل از تحلیل مسیر نشان داد که مؤلفه‌های کیفیت نهادی (۰/۲۵۸)، توسعه منابع (۰/۰۲۲)، ارتباطات و یکپارچگی نهادی (۰/۰۲۵) و یادگیری و نوآوری نهادی (۰/۲۵۲) دارای تأثیرات مثبت و معنی‌داری بر اثربخشی و کارایی نهادی هستند. در همین راستا، نتایج تحقیق کاظمیان و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد که مؤلفه‌های ظرفیت نهادی تأثیر معنی‌داری بر میزان رویه‌ای شدن توسعه‌ی پایدار دارد. نتایج این تحقیق در زمینه‌ی تأثیر کیفیت نهادی بر اثربخشی و کارایی نهادی با یافته‌های تحقیق مداح (۱۳۸۹) هم‌راستا می‌باشد. پنگ و همکاران (Peng et al., 2014) نیز در تحقیقات خود به یافته‌های مشابهی دست یافته‌اند. تأثیرگذاری یادگیری و نوآوری نهادی مستلزم توجه جدی مدیریت تعاونی‌ها به شناسایی و جذب روش‌ها و فناوری‌های جدید در امور تعاونی، تشویق و حمایت از نوآوری و ابتکار و دانش تجربی اعضاء در کنار بهره‌گیری از ابتکارات موفق سایر تعاونی‌ها، اطلاع‌رسانی شفاف و به‌موقع به اعضاء و اجرای طرح‌های اقتصادی کارآفرینانه (در زمینه‌ی دام و طیور، آبزیان، زنبورداری، قالی‌بافی و غیره) است. برخی پژوهشگران نیز پیش‌تر به مؤلفه‌ی یادگیری نهادی پرداخته‌اند (Horton & Mackay, 2003). تأثیرگذاری ارتباطات و یکپارچگی نهادی بر کارایی و اثربخشی نهادی تعاونی‌ها مبین هماهنگی و برقراری ارتباط مؤثر تعاونی با سازمان‌های دولتی مرتبط و اجتماع محلی در حوزه فعالیت تعاونی (همکاری صنفی) توأم با انجام تعهدات مقرر مالی و مدیریت اختلافات بین اعضاء و حمایت از آن‌ها است. طبق یافته‌ها، بهبود یادگیری و نوآوری نهادی و نیز، ارتباطات و یکپارچگی نهادی به ارتقای کیفیت نهادی منجر می‌شود. کیفیت نهادی در قالب برقراری نظم و قانون، تسهیل مشارکت همه جانبه‌ی اعضاء، برقراری جو مبتنی بر اعتماد، برقراری توازن و تعادل بین اختیارات و مسئولیت‌های مدیریت توأم با تصمیم‌گیری کارشناسانه، ثبات بخشی به مقررات و رویه‌ها، تعریف و پیگیری اهداف و برنامه‌های مشخص برای تعاونی، پایش و ارزشیابی مستند امور (حسابرسی دارایی‌ها، دفتر اندیکاتور، صدور کارت معامله، سند ثبتی برای املاک و غیره)، پاسخگو بودن ارکان مدیریتی تعاونی و رعایت عدالت و پیشگیری از امتیاز ویژه (رانت) و سوءاستفاده از منابع محقق می‌شود. برخی از نشانگرهای کیفیت نهادی در تحقیقات پیشین نیز مورد توجه قرار گرفته است (بهبودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ خداپرست مشهدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ رضازاده کارسالاری و رحیمیان بوگر، ۱۳۹۴؛ مداح، ۱۳۸۹؛ مؤمنی و صمدیان، ۱۳۹۲). مؤلفه‌ی ارتباطات و یکپارچگی نهادی نیز نشان‌دهنده این واقعیت است که تعاونی‌ها بخشی از شبکه‌ی نهادی توسعه‌ی محلی هستند (کریمی گوغری و همکاران، ۱۳۹۶). چنانچه یافته‌های تحلیل مسیر نشان داد، هرگونه بهبود در مؤلفه‌های پیشین مورد بحث، به افزایش اثربخشی و کارایی نهادی منجر می‌شود. نشانگرهای این مؤلفه به شرح زیر خلاصه شده‌اند: ارتقای حس مالکیت در بین اعضاء، ارتقای نام و نشان تعاونی (برندسازی)، بهره‌برداری جمعی و یکپارچه توأم با بهره‌وری با نگاه بلندمدت همراه با تسهیم مخاطرات، ارتقای انسجام گروهی مبتنی بر سنت‌های همیاری بومی با هدف افزایش وفاداری و رضامندی اعضاء، درآمدزایی متنوع همراه با در پیش گرفتن رویکرد خوداتکایی و تلاش برای افزایش ارزش دارایی‌ها به‌منظور پایدارسازی معیشت و بهبود سطح رفاه و رضامندی اعضاء از کیفیت زندگی، تسهیل دسترسی به بازار توأم با کاهش هزینه مبادلات برای اعضاء و سرانجام توسعه‌ی زنجیره تأمین کالا و خدمات در حوزه فعالیت تعاونی. این مؤلفه‌ی بازتاب تحقق توسعه‌ی پایدار در نتیجه‌ی کارکرد تعاونی‌های مورد مطالعه و پایداری نهادی این شکل‌ها در سطح محلی بوده و در برخی مطالعات پیشین نیز مورد توجه قرار گرفته است (Johnson et al., 2016; Franks, 1999; Upton, 2012)؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود این مؤلفه و نشانگرهای نمایای آن از سوی ارکان مدیریتی تعاونی‌ها به‌عنوان شاخصی برای هدایت راهبردی تعاونی‌ها برای رسیدن به

پایداری نهادی و از سوی نهادهای مسئول در ارزیابی عملکرد و حمایت از تعاونی‌ها برای تحقق توسعه پایدار مد نظر قرار گیرند.

منابع

- آراستی، ز.، ملکی کرم‌آباد، م.م.، و متوسلی، م. (۱۳۹۱). عوامل نهادی تأثیرگذار بر پیدایش فعالیت‌های کارآفرینانه اجتماعی. توسعه کارآفرینی، سال ۵، جلد ۲، صص ۲۰۳-۱۸۵.
- آقالیخانی، ز.، و برک‌پور، ن. (۱۳۹۱). مقایسه ظرفیت‌های اجتماعی و نهادی توسعه پایدار در شهرهای کرج و قزوین. مطالعات شهری، شماره ۴، صص ۹۴-۸۱.
- اقتداری، ع. (۱۳۷۵). سازمان و مدیریت: سیستم و رفتار سازمانی. تهران: انتشارات مولی.
- اوحدی، ن.، و کورکی‌نژاد، ژ. (۱۳۹۴). تحلیل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان سیرجان. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی/ایران، دوره ۴۶، شماره ۳، صص ۸۵۵-۵۷۹.
- ایروانی، م. ج. (۱۳۷۷). نهادگرایی و جهاد سازندگی. تهران: وزارت جهاد سازندگی. اداره کل روابط عمومی.
- بهبودی، د.، اصغرپور، ح.، بهشتی، م.ب.، و محمدلو، ن. (۱۳۹۰). مقایسه‌ی نقش کیفیت نهادی بر بلایای منابع طبیعی در بین کشورهای صادرکننده نفت خام. مجله علوم اقتصادی، سال ۶، شماره ۱۱، صص ۸۰-۶۱.
- پایتختی اسکویی، س. ع.، پورکریم، و.، و طبقچی اکبری، ل. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر عوامل نهادی بر توسعه بازار سرمایه: شواهدی از ایران و کشورهای منتخب عضو سازمان کنفرانس اسلامی. مجله مطالعات اقتصادی، سال ۲، شماره ۴، صص ۲۴-۱.
- پهلوانی، م.، کریم، م. ح.، و قربانی، ح. (۱۳۸۷). بررسی و نظرسنجی درباره مشکلات و توانمندی‌های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان. مجله روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۱۲۹-۱۰۱.
- خدایپرست مشهدی، م.، فلاحی، م. ع.، و رجب‌زاده مغانی، ن. (۱۳۹۵). بررسی نقش کیفیت نهادی بر توسعه مالی در کشورهای منتخب عضو سازمان کنفرانس اسلامی. مجله اقتصاد پولی، مالی، سال ۲۳، شماره ۱۱، صص ۴۵-۲۶.
- رضازاده کارسالاری، ع.، و رحیمیان بوگر، س. (۱۳۹۴). بررسی رابطه کیفیت محیط نهادی، رانت منابع طبیعی و رشد صادرات در منتخبی از کشورهای در حال توسعه با استفاده از رویکرد پانل دیتا. مجله پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال ۲۳، شماره ۷۵، صص ۲۱۰-۱۸۷.
- رفعیان، م.، خدائی، ز.، و داداش‌پور، ه. (۱۳۹۳). ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به مثابه‌ی رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی. مجله جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، سال ۱، شماره ۲، صص ۱۶۰-۱۳۳.
- سعدی، ح. (۱۳۸۶). ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ استان همدان. مجله روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۱۶۶-۱۴۰.
- شاکری، م.، جعفری صمیمی، ا.، و کریمی موعاری، ز. (۱۳۹۴). ارتباط بین متغیرهای نهادی و رشد اقتصادی: معرفی شاخص نهادی جدید برای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا. مجله پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال ۶، شماره ۲۱، صص ۱۰۶-۹۳.
- شریف‌زادگان، م. ح.، و ملک‌پور اصل، ب. (۱۳۹۴). نگرشی نهادی به برنامه‌ریزی توسعه درون‌زای منطقه‌ای. برنامه‌ریزی و بودجه، سال ۲۰، شماره ۴، صص ۱۸۴-۱۵۵.
- شریف‌زاده، م. ش.، و عبداله‌زاده، غ. (۱۳۹۶). ارزیابی تطبیقی پایداری کسب و کارهای کارآفرینانه کشاورزی و نظام‌های متعارف تولید کشاورزی در استان گلستان. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی، جلد ۱۳، شماره ۲، صص ۲۰-۱.
- عبدالله‌زاده، غ.، قرقانی، ط.، شریف‌زاده، م. ش.، و خاکسار مقدم، گ. (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به اسکان در بین خانوارهای عشایری شهرستان سمیرم. مجله فضای جغرافیایی، دوره ۱۷، شماره ۵۷، صص ۲۳۴-۲۱۳.
- عطائی، پ.، و ایزدی، ن. (۱۳۹۴). سازه‌های تأثیرگذار بر زیان‌دهی تعاونی‌های روستایی (مورد مطالعه: تعاونی روستایی امیرکبیر در استان فارس). مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی، دوره ۱۱، جلد ۱، صص ۱۹۶-۱۸۱.

- عیسی‌زاده، س.، و احمدزاده، ا. (۱۳۸۸). بررسی اثر عوامل نهادی بر رشد اقتصادی با تأکید بر نهادهای حاکمیتی (مطالعه موردی بین کشوری برای دوره ۱۹۹۶-۲۰۰۵). *مجله پژوهش‌های اقتصادی ایران*، سال ۱۳، شماره ۴۰، صص ۲۸-۱.
- قلی‌پور، آ. (۱۳۸۴). *نهادهای سازمان‌ها (کولوژی نهادی سازمانها)*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه.
- کاظمیان، غ.، فرجی‌راد، خ.، رکن‌الدین افتخاری، ع.، و پورطاهری، م. (۱۳۹۲). رابطه ظرفیت نهادی و توسعه پایدار منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه). *فصلنامه جغرافیا*، سال ۱۱، شماره ۳۸، صص ۱۷۱-۱۵۳.
- کاظمیان، غ.، فرجی‌راد، خ.، و پورطاهری، م. (۱۳۹۱). سنجش و تدوین راهبردهای مناسب ارتقاء ظرفیت نهادی منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه). *مجله مطالعات شهری*، شماره ۲، صص ۳۹-۲۳.
- کریم، م. ح. (۱۳۹۴). چالش‌های شبکه‌های تعاونی روستایی ایران. *مجله فضا و توسعه روستایی*، دوره ۴، شماره ۱۳، صص ۱۹۶-۱۷۳.
- کریمی گوغری، ح.، رضائی مقدم، ک.، زمانی، غ.، حیاتی، د.، و رضایی، ع. (۱۳۹۶). واکاوی شبکه‌ی نهادی ترویج و آموزش کشاورزی استان کرمان: کاربرد تحلیل شبکه اجتماعی. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، دوره ۱۳، جلد ۲، صص ۱۵۱-۱۳۱.
- لاله‌پور، م. (۱۳۹۶). تحلیلی بر ظرفیت نهادی-مدیریتی فضاهای شهری در ارتباط با مشارکت شهروندان در اداره شهرها (مطالعه موردی: منطقه ۸ شهر تبریز). *مجله جغرافیا و توسعه*، سال ۱۵، شماره ۴۹، صص ۸۰-۵۹.
- مداح، م. (۱۳۸۹). تبیین اثر کیفیت نهادی بر فساد اقتصاد: رهیافت لیزرل. *فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی*، سال ۴، شماره ۲، صص ۳۹-۱۹.
- مرادی، م.ع.، سخدری، ک.، و صنیعی، ش. (۱۳۹۶). تأثیر عوامل نهادی بر نرخ کارآفرینی بین‌المللی در کشورهای در حال توسعه. *توسعه کارآفرینی*، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۳۵۸-۳۳۹.
- مؤمنی، ف.، عطاپور، م. ر.، صالح‌زاده، ر.، و خزائی، م. م. (۱۳۹۵). تربیبات نهادی و توسعه همه جانبه: نقش نوآوری‌های نهادی در دستیابی به توسعه فناوری و توسعه پایدار. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، سال ۱۶، شماره ۳، صص ۱۳۰-۱۰۷.
- مؤمنی، ف.، و صمدیان، ف. (۱۳۹۲). تأثیر کیفیت نهادی بر سازوکارهای تبدیل موهبت به نفرین منابع نفتی (مطالعه موردی ایران). *پژوهشنامه اقتصادی*، سال ۱۷، شماره ۵۰، صص ۶۲-۱۷.
- مؤمنی، ف.، و نیکونستی، ع. (۱۳۹۶). رویکرد نهادی به توسعه و دلالت‌های آن برای ایران. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، سال ۱۷، شماره ۶۴، صص ۲۴۱-۱۹۹.
- میردامادی، س. م.، حکمت، م.، بنیادی بالاده، ت.، و حاکمی‌فر، ا. (۱۳۹۳). تأثیر ویژگی‌های جامعه‌شناسی بر توسعه کارآفرینی مدیران تعاونی‌های تولید استان قزوین. *فصلنامه کارآفرینی و کشاورزی*، سال ۱، شماره ۲، صص ۳۶-۲۰.
- نجفی، ب. (۱۳۹۱). بررسی تجربیات تعاونی‌های کشاورزی در کشورهای منتخب و راهبردی برای ایران. *مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی*، جلد ۴، شماره ۳، صص ۲۰-۱.
- نوربخش، م.، و توکلی، س. س. (۱۳۸۹). نقش رهبری مناسب در ارتقای یادگیری در شرکت‌های تعاونی تولیدی شهر تهران. *فصلنامه تعاون*، سال ۲۱، شماره ۳، صص ۶۸-۵۳.
- نوری، م.، و نوری‌پور، م. (۱۳۹۳). سازه‌های مؤثر بر پذیرش تعاون و کار گروهی در شهرستان بویراحمد: ارائه الگوی توسعه‌یافته از نظریه‌های عمل منطقی و رفتار برنامه‌ریزی شده. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، جلد ۱۰، شماره ۱، صص ۱۴۱-۱۱۹.

Ajates, R. (2019). Agricultural cooperatives remaining competitive in a globalised food system: At what cost to members, the cooperative movement and food sustainability? *Organization*, <<https://doi.org/10.1177/1350508419888900>>.

Barman, E., and MacIndoe, H. (2012). Institutional pressures and organizational capacity: case of outcome measurement. *Journal Sociological Forum*, 27(1), 70-93.

- Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W., and Higgins, C. C. (2001). Organizational research: determining appropriate sample size in survey research. *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, 19(1), 43-50.
- Borda-Rodriguez, A., and Vicari, S. (2014). Rural co-operative resilience: the case of Malawi. *Journal of Co-operative Organization and Management*, 2(1), 43-52.
- Brinkerhoff, D. W. (2010). Developing capacity in fragile states. *Public Administration and Development*, 30, 66-78.
- Brinkerhoff, D. W., and Goldsmith, A. (1990). *Institutional sustainability in agriculture and rural development: a global perspective*. New York: Praeger Publishers.
- Brown, R. R. (2008). Local institutional development and organizational change for advancing sustainable urban water futures. *Environmental Management*, 41(2), 221-233.
- Chibanda, M., Ortmann, G. F., and Lyne, M. C. (2009). Institutional and governance factors influencing the performance of selected smallholder agricultural cooperatives in Kwazul- Natal. *Agrekon*, 48(3), 293-306.
- Cox, A., and Le, V. (2014). Governmental influences on the evolution of agricultural cooperatives in Vietnam: an institutional perspective with Case studies. *Asia Pacific Business*, 20(3), 401-418.
- Franks, T. (1999). Capacity building and institutional development: reflections on water. *Journal Public Administration and Development*, 19, 51-61.
- Gibbs, D. C., Jonas, A. E. G., Reimer, S., R., and Spooner, D. J. (2001). Governance, institutional capacity and partnerships in local economic development: theoretical issues and empirical evidence from the Humber sub-region. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26 (1), 103-119.
- Hamdy, A., Abu-Zeid, M., and Lacirignola, C. (1998). Institutional capacity building for water sector development. *Water International*, 23(3), 126-133.
- Healey, P. (1998). Building institutional capacity through collaborative approaches to urban planning. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 30(9), 1531-1546.
- Henry, N., and Pinch, S. (2001). Neo-Marshallian nodes, institutional thickness, and Britain's Motor Sport Valley: thick or thin? *Environment and Planning A: Economy and Space*, 33(7), 1169-1183.
- Horton, D. and Mackay, R. (2003). Using evaluation to enhance institutional learning and change: recent experiences with agricultural research and development. *Agricultural Systems*, 78(2), 127-142.
- Johnson, H., Borda-Rodriguez, A., Shaw, L., and Vicari, S. (2016). What makes rural cooperatives resilient in developing countries? *Journal of International Development*, 28(1), 89-111.
- Kafouros, M., and Aliyev, M. (2016). Institutional development and firm profitability in transition economies. *Journal of World Business*, 51(3), 369-378.
- Kurimoto, A. (2004). Agricultural cooperatives in Japan: an institutional approach. *Journal of Rural Cooperation*. 32(2), 111-128.
- North, D. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. New York: Cambridge University Press.
- Peng, L. P., Kuki, Y., and Hashimoto, Sh. (2014). Institutional capacity and rural community planning in Japan: An event history analysis. *Journal Paddy Water Environment*, 12, 55-69.
- Polk, M. (2011). Institutional capacity-building in urban planning and policy-making for sustainable development: success or failure? *Planning Practice & Research*, 26(2), 185-206.
- Scott, M. (2004). Building institutional capacity in rural Northern Ireland: the role of partnership governance in the LEADER II programme. *Journal of Rural Studies*, 20 (1), 49-59.
- Subrahmanyam, P., and Taimni, K. K. (1984). Growth and development of cooperatives in Maharashtra. *International Ciriec*, 55(3), 315-332.
- Turner, B. E. (2012). *Cooperation, competition and the development of institutional capacity: civil rights and public transportation in Southern Nevada*. Las Vegas: University of Nevada
- Upton, C. (2012). Adaptive capacity and institutional evolution in contemporary pastoral societies. *Journal Applied Geography*, 33, 135-141.
- Vansant, J. (2013). *Frameworks for assessing the institutional capacity of PVOs and NGOs*. Carolina: Duke University.
- World Bank (2005). *Economic growth in the 1990s: learning from a decade of reform*. Washington, DC: The World Bank.

Article Type: Research Article

An Assessment of Institutional Capacity of the Rural Cooperatives in Sari County

Kh. Mirzaee Khorshidi¹, M. Sh. Sharifzadeh^{2*} and Gh. H. Abdollahzadeh³

(Received: Jun 15, 2019; Accepted: Dec 14, 2019)

Abstract

The institutional capacity of cooperatives is the main component that determines the ability of rural cooperatives in adapting to the changes that occur, also in order to meet needs of their members and clients. The purpose of this research was an assessment of institutional capacity of the rural co-operatives in Sari county. This applied research was carried out using survey method. The statistical population of present study were consisted of the all members of the 14 rural co-operatives in Sari county (N = 18812) that out of them 230 subjects were selected using cluster sampling technique. A researcher-made questionnaire was used to collect data. The validity of the questionnaire was determined based on experts view and reliability was confirmed using Cronbach's Alpha coefficient for different scales (from 0.73 to 0.92). The results of assessing institutional capacity components in cooperatives indicated that the component resource access development was at very low level, components of institutional learning and innovation and institutional quality were in low level, and the components of institutional effectiveness and efficiency, institutional communication, and integration were at the average level. According to the correlation matrix, there was a positive and significant positive relationship between the components of institutional capacity. The results of path analysis showed that institutional effectiveness and effectiveness were directly influenced by institutional quality, resource access development, institutional learning and innovation, institutional communication, and integration.

Keywords: Institutional Capacity, Institutional Quality, Institutional Effectiveness and Efficiency, Rural Cooperatives, Sari County.

¹ M. Sc. of Agricultural Extension and Education, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

² Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

³ Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

* Corresponding Author, Email: sharifsharifzadeh@gmail.com